

УДК 371

СИСТЕМА ПРИСВОЄННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ЯПОНІЇ

Тетяна КУЧАЙ (Черкаси)

Постановка проблеми. Підготовка вчителів в Японії здійснюється в основному в університетах або коледжах, затвержені міністерством освіти, культури, спорту, науки і технологій. Більшість учителів початкової школи готують 4 роки.

Майбутні вчителі початкової школи навчаються в основному в національному, місцевих державних та приватних університетах [1]. Вони одержують кваліфікацію переважно в педагогічних університетах, на педагогічних факультетах університетів або в педагогічних коледжах. Як зазначає О. Озерська, характерною особливістю для Японії є те, в країні «діє відкрита система освіти»: педагогічну підготовку можна отримати і на факультетах класичних чи технічних університетів або коледжів, які мають відповідну державну акредитацію. Так у 1990 році майже 76 % усіх молодших, технічних коледжів, педагогічних вищих навчальних закладів та університетів були акредитовані міністерством освіти на право підготовки вчителів.

У 1996 році таких вищих навчальних закладів від загальної чисельності університетів нараховувалося 86 % університетів і 76 % коледжів, після закінчення яких випускники отримують учительські сертифікати, адже заліки (кредити) на вчительський сертифікат можуть бути отримані лише в цих закладах. Тут майбутні вчителі початкових класів можуть вивчати педагогічні предмети, предмети, які будуть викладати в школі, методи навчання, курси за вибором. [2, с. 224].

Всі майбутні вчителі дитячих садків, початкової школи, а також учителі шкіл для учнів з певними вадами повинні мати дипломи викладачів – безстрокові сертифікати, видані Міністерством Освіти після підтвердження їх відповідності всім вимогам, висунутим з боку акредитованого університету [3, с. 94].

Метою статті є з'ясування системи присвоєння сертифікатів учителям початкових класів та дитячих садків у Японії, яка визначає рівень кваліфікації вчителя; законодавчого забезпечення, типології сертифікатів, вимог до кожного типу.

Виклад основного матеріалу. На розвиток системи сертифікації в Японії впливає законодавча база політики цієї країни, представлена такими документами: згідно законом «Про основне регулювання шкіл, згідно

якого встановлювалися вимоги до отримання сертифікату всіма представниками освіти. Вчительський сертифікат могли отримати випускники педучилищ або ті, особи, які склали іспити на його отримання (1886 р.), законом «Про сертифікацію», в якому докладно пояснювалися умови і хід видачі сертифікатів та прийом на роботу (1900 р.), законом «Про загальноосвітню школу», відповідно до якого видача вчительських сертифікатів без здачі академічного іспиту, що діяли на території всієї країни, відбувалася головами префектур (1913 р.) [4, с. 59-60], законом «Про сертифікацію педагогічного персоналу» (1949 р.), згідно до яких сертифікація поділялась на три категорії:

- основний (постійний) – першого і другого класу, різниця між якими полягала у вивченні різного обсягу педагогічних дисциплін;
- тимчасовий;
- надзвичайний (спеціальний);

та закону «Про сертифікацію освітнього персоналу» (1998 р. перегляд закону), яким внесено зміни щодо розвитку особистості майбутнього вчителя (індивідуалізація навчального процесу у ВНЗ, заборона детальної регламентації навчальної діяльності, введення елективних предметів) [4, с. 184-186], які розроблялися відповідно до положень Основного закону про освіту.

Після отримання ступеня, що включає в себе певні заліки та екзамени, студент подає заяву до відділу народної освіти префектури на отримання сертифікату вчителя. На підставі такої заяви відділ народної освіти видає сертифікат, який є дійсним на всій території Японії [5, с. 37].

Система класифікації учительських сертифікатів у Японії досить складна.

Згідно даних О. Озерської, у той час сертифікати поділялись на 2 види: загальний і локальний (місцевий). Загальний, виданий Міністерством освіти, був дійним необмежений термін на території всієї країни. Локальний видавався главою префектури і діяв лише в даній місцевості. Цей сертифікат пізніше був поділений на 2 види: перший, який діяв 5 років і другий – необмежений час.

Загальні сертифікати видавались випускникам вищих педучилищ, а також учителям, які працювали більше 5 років і позитивно зарекомендували себе як з боку знань

академічних предметів, та к і педагогічної майстерності.

У 1894 р. були видані «Правила сертифікації вчителів префектур» [6].

Сертифікати діяли на території всієї країни і видавалися головами префектур. Пізніше видано було закон «Про сертифікацію», в якому уточнено процес сертифікації вчителів [4, с. 59-60].

О. Михайличенко та Н. Репетюк [6] зазначають, що сертифікати можуть бути таких типів: «відмінні», «першого класу» та «другого класу». Щоб їх придбати, вчитель повинен отримати успішні бали з різних курсів: основні кваліфікація, курс спеціальних педагогічних дисциплін та професійний методичний курс, включаючи практику викладання. Безумовно, тут вчені звертають увагу на основний тип сертифікатів, який поділяється на вказані ними три типи. В працях О. Озерської наголошується на тому, що префектурні відділи освіти можуть видавати основний, надзвичайний і тимчасовий сертифікати та дається їх характеристика, вказується що сертифікати 1 класу отримують особи зі ступенем бакалавра, 2 класу – випускники молодшого коледжу.

С. Корецька керуючись законом «Про робітників освіти» 1974 р., вказує на три види вчительських сертифікатів: початковий (після закінчення коледжу), середній (після закінчення університету), підвищений (для тих, хто має звання магістра). Дослідниця зазначила, що норми, яким має відповідати рівень освіти викладачів вищих навчальних закладів, встановлюється Міністерством освіти [7, с. 136].

За даними В. Синельник [3, с. 94], сертифікат має різні класифікації: середнього, першого та просунутого рівня. Сертифікат другого рівня надається випускникам коледжів з двох - або трирічним терміном навчання. Якщо власники сертифікату другого рівня мають серйозний намір продовжити своє навчання та стати викладачами, вони мають змогу отримати сертифікат першого рівня. Випускники університетів з чотирирічним терміном навчання отримують сертифікати першого або вищого рівня. Останній був уперше запропонований під час перегляду Закону про атестацію у 1988 році та надається випускниками зі ступенем магістра.

В методичному посібнику «Система вищої освіти в Японії» зазначено: свідоцтва на право викладати видаються педагогам відповідно до закону щодо персональної педагогічної сертифікації відділом освіти префектури; вони поділяються (з 1989 р.) на тимчасові, постійні і спеціальні. Постійні свідоцтва бувають вищого, першого та другого класів. Тимчасове свідоцтво може бути видане випускникам старшої середньої школи після складання

«вчительського» екзамену у відділі освіти. Проте власникові такого свідоцтва дозволяється працювати лише помічником вихователя дошкільного закладу або помічником учителя початкової школи тільки три роки та в межах даної префектури. Для отримання постійного свідоцтва необхідно здобути педагогічну освіту у дворічному молодшому коледжі (на базі повної середньої освіти), технологічному коледжі або університеті. Так, свідоцтво вищого класу видається тільки за наявності магістерського ступеня освіти; проте під час атестації вчителя враховується не тільки сам факт закінчення відповідного вищого навчального закладу, наявності академічного ступеня бакалавра чи магістра, а й певна сума залікових одиниць за освоєння предметів викладання та стаж педагогічної діяльності. У процесі сертифікаційного виступу перевіряється підготовленість претендента у трьох галузях: загальноосвітній, предметній, власне педагогічній. Така система з одного боку, дає змогу громадянам у ранньому віці випробувати себе на педагогічній ниві, а з іншого – спонукає педагога підвищувати свою кваліфікацію шляхом заочної чи стаціонарної освіти [8].

Згідно закону 1989 р. свідоцтва на право викладати видаються педагогам відділом освіти префектури і поділяються на:

- тимчасові;
- постійні (основні або звичайні);
- спеціальні.

Постійні свідоцтва бувають вищого (покращеного), першого та другого класів. Тимчасове свідоцтво може бути видане випускникам старшої середньої школи після складання «вчительського» екзамену у відділі освіти. Проте, власникові такого свідоцтва дозволяється працювати лише помічником вихователя дошкільного закладу або помічником учителя початкової та молодшої середньої школи тільки три роки в межах даної префектури. Свідоцтво вищого класу видається тільки за наявності магістерського ступеня освіти; проте під час атестації вчителя враховується не тільки сам факт закінчення відповідного вищого навчального закладу, наявності академічного ступеня бакалавра чи магістра, а й певна сума залікових одиниць за освоєння предметів викладання та стаж педагогічної діяльності.

Як зазначено у Національному звіті Міністерства освіти, культури, спорту, та технологій у 2004 р. [1], для кожного рівня або типу школи навчальні сертифікати діляться та три основні категорії: звичайні, спеціальні і тимчасові.

Отже, отримання сертифікату вчителя, початкової школи, вихователя дошкільного

закладу, помічника вчителя початкової школи регулюються Законом про сертифікація педагогічних працівників (1949 р.), який має додаткові поправки в законах про сертифікацію, що видані пізніше. Але сертифікат має бути виданий усім учителям початкової школи та вихователям дитячих садків. Слід також зазначити, що упродовж тривалого часу, коли відбувалася підготовка педагогічних працівників, система класифікації учительських сертифікатів у Японії змінювалася. Згідно даних МEXT, останнім часом загальноприйнятною є така класифікація учительських сертифікатів:

- звичайний (основний), який буває покращеного (спеціалізованого), першого й другого класів;

- спеціальний (особливий), який надається висококваліфікованим фахівцям, що мають ступінь бакалавра і здали кваліфікаційний іспит на працевлаштування;

- тимчасовий – видається випускникам старшої середньої школи після складання «учительського» екзамену, якщо є потреба в додаткових кадрах (помічники вчителів початкових класів, працівники учнівських клубів, помічники вихователів дошкільних установ).

Закон «Про сертифікацію працівників освіти 2003 р. [9, с. 2513-2522] встановлює вимоги до кожного типу сертифікату вчителя, яких мають дотримуватися ВНЗ акредитовані Міністерством освіти.

Для того, щоб стати вчителем початкової або середньої школи, він має отримати сертифікат вчителя від префектури Ради з освіти за певних умов. Для кожного рівня або типу школи навчальні сертифікати діляться а три основні категорії: звичайні (основні), спеціальні та тимчасові.

Звичайне (основне) посвідчення підрозділяється на три класи: покращений, першого і другого рівня.

В таблиці 1 наведені мінімальні вимоги для кожного типу основного сертифікату вчителя. У 1998 році модифікація була зроблена з вимогами збільшити навчальні предмети.

В таблиці 1 наведені мінімальні вимоги для кожного типу основного сертифікату вчителя. У 1998 році модифікація була зроблена з вимогами збільшити навчальні предмети.

Як свідчать дані таблиці, для одержання постійного (основного сертифікату першого класу, ступеня) вчителя початкової школи, потрібно закінчити вищий навчальний заклад (чотирирічний) на базі повної середньої школи, мати академічну ступінь бакалавра, мінімальну кількість кредитів (залікових одиниць), яку можна набрати в університеті або коледжі. Зокрема, із загальноосвітніх предметів – 8, із фахових (шкільних) предметів – 41, із фахових

дисциплін педагогічного циклу – 10, інших – 8 – всього – 67 кредитів.

Таблиця 1.

Мінімальні вимоги для кожного типу основної категорії сертифікату вчителя

Типи сертифікатів	Базова кваліфікація	Мінімальна кількість кредитів, яку можна набрати в університеті або коледжі					
		Предмети заг./осв.	Фахові предмети, шкільні	Дисципліни та фахові предмети педагогічного циклу	Предмети пов'язані зі спеціальною освітою для спец. шкіл	Інші за вибором	Всього
Вчитель початкових класів	Покращений сертифікат навчання	8	41	34		8	91
	1 ступінь сертифікату	8	41	10		8	67
	2 ступінь сертифікату	4	31	2		8	45
Вчитель спеціальних шкіл	Покращений сер-тифікат навчання				47		47
	1 ступінь сертифікату				13		13
Вихова-тель	Покращений сертифікат навчання	6	35	34		8	83
	1 ступінь сертифікату	6	35	10		8	59
	2 ступінь сертифікату	4	27			8	39

Для одержання сертифікату другого класу (ступеня) вчителя початкової школи необхідно закінчити молодший коледж й мати значно меншу кількість кредитів з предметів: загальноосвітніх – 4, фахових, що викладаються

в школі – 31, дисциплін педагогічного циклу – 2, інших – 8. Всього 45 залікових одиниць. Щоб одержати покращений сертифікат учителя початкових класів, необхідно закінчити аспірантуру й одержати ступінь магістра, а також набрати таку кількість кредитів: із загальноосвітніх дисциплін – 8, із фахових предметів, що вивчаються в школі – 41, із дисциплін психолого-педагогічного циклу – 34, інших – 8 та значно більшу загальну кількість предметів – 91 проти 67 для одержання сертифікату 1 ступеня і 45 – 2 ступеня вчителя початкових класів.

Отже, сертифікати першого класу (ступеня) отримують випускники ВНЗ із ступенем бакалавра, другого – після закінчення молодшого коледжу, тобто для отримання постійного сертифікату вчителя початкових класів необхідно закінчити дворічний молодший коледж на базі повної середньої школи або здобути педагогічну освіту в технологічному коледжі чи університеті. Покращений (вищого класу) сертифікат учителю початкових класів видається лише при наявності магістерського ступеня освіти.

Щоб отримати сертифікат учителя спеціальних дитячих установ, початкових спеціалізованих шкіл необхідно щ набрати додаткові бали з предметів, пов'язаних із спеціальною освітою, якщо базова кваліфікація відповідає національному законодавству. Кожен із таких сертифікатів може бути покращений (його отримують вчителі, що мають ступінь магістра та сертифікат учителя дитячого садка і початкової школи), першого класу (якщо вчитель має ступінь бакалавра та сертифікат вчителя дитячого садка і початкової школи), другого класу (ступеня), якщо вчитель має ступінь асоціата і сертифікат учителя дитячого садка й початкової школи. Згідно представлених даних Міністерства освіти, культури, спорту й технологій (МЄХТ) (таблиця 1) такий учитель одержить покращений сертифікат, якщо додатково із предметів, пов'язаних із спеціальною освітою, набере 47 кредитів, сертифікат першого ступеня, якщо набере додатково 23 кредити і сертифікат другого ступеня – 13 кредитів.

Сертифікат вихователя дитячого садка одержується при таких умовах:

- покращений – особи зі ступенем магістра і кредитами із загальноосвітніх предметів (6 кредитів), предметів, що викладаються в дитячому садку (35 кредитів), фахових предметів педагогічного циклу (34 кредити), інших – 8;

- сертифікат першого ступеня – особи, що мають ступінь бакалавра та кредити відповідно: 6, 35, 10, 8;

- сертифікат другого ступеня – особи, що мають ступінь асоціата а кредити із загальноосвітніх дисциплін (4) та фахових предметів, що викладаються в дитячому садку (27 кредитів), інших – 8 кредитів.

Отже, щоб отримати сертифікат вихователя дитячого садка, необхідно:

- для покращеного сертифікату мати ступінь магістра та одержати 83 кредити;

- для сертифікату першого класу – ступінь бакалавра та набрати 59 кредитів;

- для отримання сертифікату другого класу – ступінь асоціата та набрати 39 кредитів.

Проаналізовані дані, представлені в таблиці, свідчать, що сертифікати для вчителів початкових класів, вихователів дитячих садків, а також спеціальні сертифікати вчителям дитячих установ та початкових спеціальних шкіл, де навчаються діти з певними вадами, видаються на основі вимог, викладених в національному законодавстві, виховується й те, що у ВНЗ передбачені спеціальні курси, що дають можливість отримати ліцензію на викладання будь-якої дисципліни.

Як зазначає О.Озерська, надзвичайний сертифікат видається особам, які мають високу кваліфікацію і професійну майстерність, ступінь бакалавра і залік для працівника освіти. Тимчасові сертифікати видаються, тоді коли школа не може знайти кваліфікованого викладача з основним сертифікатом [10, с. 188]. В такому разі при відсутності спеціальної педагогічної освіти є можливість одержати тимчасовий сертифікат терміном на три роки.

За даними О. Озерської у національних педагогічних коледжах вимог містять від 124 до 159 кредитів. Для того, щоб отримати більше одного вчительського сертифіката, студенти повинні отримати більше кредитів, в середньому – 160-180, рідше – більше 200 [11, с. 117].

Щоб переконатися у відповідності даних, представлених у таблиці 1 «Мінімальні вимоги для кожного типу основної категорії вчителя» із цифрами, наведеними О. Озерською, порівняємо таблицю, представлену МЄХТ із таблицею 2 «Досвід підготовки еліти», в якій наведено мінімальні вимоги, встановлені для вищих навчальних закладів з підготовки педагогічних кадрів [11, с. 117].

У таблиці в графі «Основна кваліфікація» визначена кількість кредитів, яку мають отримати майбутні фахівці упродовж 2 років навчання після середньої школи (62 кредити). Якщо ми врахуємо ці дані та те, що модифікація наведених у таблиці 1 даних була зроблена з вимогами збільшити навчальні предмети [1], то ми виходимо на вимоги до якості навчання у національних педагогічних коледжах (від 124 до 150 кредитів).

Таблиця 2.
Досвід підготовки еліти

Вчительський сертифікат	Вимоги		
	Основна кваліфікація	Заліки (кредити)	
		Педагогічні дисципліни ¹	Спеціальні дисципліни
Дошкільні навчальні заклади I клас II клас	Ступінь бакалавра 2 роки навчання після середньої школи, 62 кредити	28	16
Початкова школа I клас II клас	Ступінь бакалавра 2 роки навчання після середньої школи, 62 кредити	32+4 22+4	16 8

¹ включаючи 4 кредити відповідно до програми початкових класів [11, с. 118]

Слід зазначити, що сертифікат учителя визначає відповідний рівень кваліфікації. До того ж вимоги до кожного типу сертифіката вчителя встановлює Закон «Про сертифікацію працівників освіти» [9, с. 2513-2522]. Цих вимог до видачі сертифікатів мають дотримуватися усі вищі навчальні заклади, акредитовані Міністерством освіти.

Закінчивши ВНЗ (університет чи педагогічний факультет університету або молодший коледж), випусник подає заяву до префектурного відділу народної освіти з проханням надання йому сертифікату вчителя початкових класів чи дитячого садка, I або II класу для влаштування на роботу. Сертифікат видається на основі вимог, визначених у національному законодавстві. Як зазначає О.Озерська, на ринку праці педагогічних працівників існує конкуренція, коли кількість отриманих сертифікатів перевищує вакансії вчителів. Це вважається потужним стимулом для високоефективної роботи вчителя і підтримання ним постійно високої кваліфікації. До того ж отримання учительських сертифікатів випусниками розширює їхні професійні можливості [11, с. 118-119].

Висновки. Отже, характеристика проблеми сертифікації педагогічної діяльності майбутнього вчителя початкових класів, дитячого садка свідчить про системний підхід до розвитку освіти з боку держави. Постійна ж турбота держави про вчителів, освіту, її розвиток сприяють впливу освіти на соціально-економічний розвиток країни.

Сертифікат учителя визначає рівень кваліфікації, а також матеріальне стимулювання. Важливим, на нашу думку, є те, що при влаштуванні на роботу, враховуються кредити, бали, які набирають майбутні вчителі початкових класів у процесі осолодіння кваліфікацією. Немаловажну роль відіграють

сертифікати і в моральному плані – клас їх визначає різний рівень оплати праці. У власників покращених сертифікатів звичайної категорії найвищий рівень оплати. Враховується це і при визначенні об'ємної посади педагога. Ці особливості являють собою один із факторів високої продуктивності педагогічної діяльності майбутніх учителів Японії і заслуговують на запозичення.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. The development of education in Japan // National Report of Japan by Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology (MEXT). – August 2004. – 96 p.
2. Озерська О.Ю. Деякі особливості професійної підготовки вчителів Японії // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. пр. – К. – Запоріжжя: ЗОШПО, 2006. – Вип.38. – С. 224-228.
3. Синельник В. Ю. Деякі особливості професійної підготовки майбутніх учителів у Японії // Збірник наукових праць. Педагогічні науки. – 2011. – №61.– С. 93-95. – Електронний ресурс – Режим доступу: archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/znpnavp_ppn/2011_61/1svymuy.pdf
4. Озерська О.Ю. Професійна підготовка вчителів у вищих навчальних закладах Японії: дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / Озерська Оксана Юріївна; – Х., 2006. – 212 с
5. Михайличенко О.В., Репетюк Н.С. Система освіти у сучасній Японії. – К.: КДПУ, 1997. – 44 с.
6. Japan's modern educational system. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology of Japan. – Електронний ресурс – Режим доступу: www.mext.go.jp/hakusyo/book/hpbz198103/hpbz198103_2_169.html
7. Корецкая С.В. Семейное воспитание в традиционных культурах (на материале Японии и Северного Кавказа): Дис. ...канд. пед. наук. – Владикавказ, 2003. – 186с.
8. Система вищої освіти в Японії – Електронний ресурс – Режим доступу: <http://psi-help.com/pdruchnik-z-psixologchno-pedagogki/33-metodichnij-posbnik/285-sistema-vishho-osviti-v-yaapon.html>
9. Кьошкучокуїн менкьохо.– Токіо.–2003. – С. 2513-2522
10. Озерська О.Ю. Особливості професійної підготовки викладачів у Японії // Вік XX: реформи в українській вищій школі. Багалітські читання в НУА. – Ч.5 – Харків: Народна українська академія, 2002. – С. 186-190.
11. Озерська О.Ю. Сертифікація педагогічної діяльності як фактор підготовки освітньої еліти в Японії// Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, педагогіка, соціологія. – №2. – 2004. – С. 113-120.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Кучай Тетяна Петрівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної і початкової освіти Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.

Коло наукових інтересів: сертифікація педагогічної діяльності.